

URMAS ESPENBERG
MEES, KES KARTIS

Lugu suvest teiseni mõningate tagasivaadetega

“La crainte fit les dieux, l’audace a fait les rois.”
“Hirm lõi Jumalad, julgus on loonud kuningad.”

C.Crebillion “Xerxes”

Tõrjututele pühendan selle raamatu...

See teos kõneleb mittemõistmisest, mõistmatusest, õigemini tahtmatusest kedagi või midagi mõista. Sõber ei tunne ära sõpra, kolleeg kolleegi, talent talenti, liitlane liitlast. Ei tunta ära õnne, mis käes, ei saada aru armastusest, mis vaatab näkku, ei leita üles usku, mis puudutab. Ei tunta ära ka abi, Jumala saadikuid, kes on lähemal kui arvatakse olevat. Ehk teeb asja keeruliseks tõsiasi, et Jumal armastab end ilmutada enamasti millegi väga lihtsa kaudu, milles aga inimene midagi jumalikku ega eriomast ei näe. Pigem usutakse, et Jumala saadik maa peal peaks ilmtingimata olema silmatorkav persoon, selgelt äratuntav märk või ebaharilik nähtus. Aga enamasti on selleks mingi tavaline sündmus või lihtne inimene. Ei tunta ära ka Saatanat, kes ilmutab end sageli mitmesuguste kirgede ja ahvatluste kaudu ning ilmub inimeste ette pealtnäha kenade, ilusate, rikaste, haritute klantsajakirjades või tänavaplakatil ilmuvate retušeeritud, populaarsete naiste ja meeste kujul.

Ja ei maksa unustada veel üht tähtsat fakti – keegi meist pole ingel! Kõikidel on oma head ja vead, kõik eksivad ja see on inimlik.

Autor

1.

Objektiivsus on küsitav, seetõttu otsivad kõik oma Tõde.

Kunagine armastatud menukirjanik K a r l K a a r m a kõhutas kuumal juulipäeval toas urbsel nahkdiivanil, vaatas ebamääraselt kaugusesse ja mõtiskles elu üle. Juba mitmendat aastat ei olnud tal püsivat tööd ega muid olulisi kohustusi. Ta võinuks niisama olesklemist nautida, eks olnud pikk ja huvitav elugi selja taga, mida meenutada; võinuks ka aktiivsemalt puhata, ent talle ei passinud üks ega teine. Üksnes mõte välja või randa minekust tekitas vastumeelsust. Ja ka olesklemisest oli ta tüdinenud. Juba aastaid põdes mees lõputuna näivat raskemeelsust. Just mõne aja eest oli ta sisse võtnud järjekordse antidepressandi. Korteri paksud kivimüürid pakkusid suvekuumuse vastu teatud jahedust, kuid Kaarma ei hoolinud millestki. Teda piinasid depressioon, hirm ja mahajätuse tunne. Ilme apaatne ja äraolev, eksles ta pilk ebamäärases kauguses ning keha oli jõuetu. Ta ei tahtnud midagi teha ega kedagi näha. Isegi lugemine, mis oli ju muidu üks Kaarma lemmikajaviiteid, näis vastik. Oli täielik nullpäev.

Käis XXI sajandi esimene aastakümme. Oli suvi. Ilm püsis lämmitavalt soe ja kiskus lausa põuaks. Polnud ei pilvi ega tuuli. Kuigi vihma ei sadanud juba kolmandat nädalat, püsis õhuniiskus kõrge. Kliima meenutas pigem Alabamat kui Eestit. Põllumehed ja aiapidajad vaatasid ahastusega taevasse ning muretsesid saagi pärast. Kelle rahakott lubas, see püüdis taimi kastmisega päästa, turgutades ühtlasi ka monopoolsete veeettevõtete niigi kopsakaid kasuminumbreid. Vaesemad ei saanud aga midagi parata. Vee hind polnud enam ammu kontrolli all nagu üks populistlik erakond kunagi vanni äärel poseeriva esindaja suu läbi legendaarselt lubanud oli. Veeturve kraanides muutus õhtuti pea olematuks. Kuid ega kastminegi suurt päästnud, paljud taimed ei pidanud vastu. Mõistagi tundsid asjast rõõmu kõiksugu suplejad ja suvitajad. Ometi kord oli ka Maarjamaa randades mõnus ja soe olla ning nii ei pidanud sel suvel tingimata Kreetale, Türki või Sitsiiliasse raha kulutama sõitma.

Joodi palju nagu ikka ja teedel juhtus rohkelt õnnetusi. Alkohol oli selgelt Eesti rahva suurim sisevaenlane. Viinalembusele sekundeerisid jõudsalt depressioon, madal iive ning sallimatus üksteise suhtes. Uus sotsiaalne pahe – labane kollane meelelahutusajakirjandus – kogus samuti tuure. Ühiskondlikus plaanis ei juhtunud sel suvel midagi erilist, kuigi õhus oli tunda kerget pinget. Peamiselt arutleti pärast 9. maid ühtäkki

teravalt päevakorda kerkinud Tõnismäe pronksmonumendi üle, mis sai endale hellitava hüüdnime Aljoša. Võttis hoogu debatt – mida teha edasi? Kas viia too venemeelsete jõudude sümboliks ning kogunemiskohaks kujunenud langetatud peaga korpusemees minema või jätta paigale? Mis oleks Eestile parem – kas probleemiks kujunenud võõrvõimu sümbol sootuks kõrvaldada, teise kohta viia või siiski Tõnismäele alles jätta? Hirmu tekitas Venemaa võimalik reaktsioon. Poliitilisel areenil küttis kirgi uue presidendi valimiskampaania algus.

Kaarma oli Euroopa mõistes suhteliselt noor, ainult viiekümne üheksa aastane mees, aga elada ta ei tahtnud. Karli arvates oli ta jõudnud oma elu lõppjärku ning edasikestmisel polnud enam mõtet. Kõik ümberringi toimuv oli mehe arust vastik ja mõttetu olelus, mis vaid ruineeris. Asjadel puudus õige sisu ja eksistentsiks vajalik iva. Elu ei pakkunud enam rõõmu ega rahuldust ning maailm näis olevat tarbetult tühi nagu vana tohletanud kingakarp. Kõik näis hirmutavalt masendav ning too karm tõdemus näris tugevasti pensionieeliku hinge. Karl ei teadnud enam isegi päris täpselt, kes ta siis õigupoolest oli – kas endine kuulus kirjanik, armastatud õppejõud ja kirjanduskriitik või hoopis tühisus? Mingi äpardunud luuser või, mis veelgi hullem, tavainimene?

T a v a i n i m e n e oli nimetus, mida kaasaegne kollakas meedia omistas lihtsale eesti inimesele. See oli keskmine, mitte millegagi silma paistev hall isik, kes vastandus avaliku elu tegelasele, säravale meediapersoonile. Tavainimene ei esinenud kunagi meedias ega võtnud avalikult sõna, vaid ajas oma igapäevast elurida vaikselt ning märkamatuks. Sestap kätkeski too termin endas negatiivset alatoonit, tähendas see ju suhteliselt halli massiinimest, igavat mitteprominenti, passiivset hiirt, kes polnud edulugudega mingilgi viisil seotud. Tavainimese positiivseks tunnuseks oli see, et ta tuli vähemasti ise oma eluga toime, mõni kehvemini, teine paremini. L u u s e r aga, olgu siis mees või naine, oli taoline inimtüüp, kes igas asjas äpardus ega suutnud üldse midagi korda saata.

Määratlus määratluseks, kuid Karli enese jaoks oli edasikestmise atraktiivsus otsa saanud. Elu, nagu ta seda noorena oli kogenud, taoline elavalt põletav olemisiha, essents, hingus, tuli tema sees, kireleek, mis kunagi sundis teda hommikuti reipalt ärkama, et suurtele tegudele asuda, oli vaikselt kustumas. Mees oli väsinud ja elu mõte kippus kaduma. Uut aga polnud ta seni leida suutnud. Ta ei soovinud enam järgmisel päeval ärgata nagu vanasti. Parema meelega jäänuks ta pikale igavesele unele, aga iga uus hommik saabus raudse järjekindlusega. Uni läks vara ära ja süümekad sundisid tõusma. Isegi neil harvadel juhtudel, enamasti unerohutude või rahustite mõjul, kui oligi uni ja võinuks edasi magada, pidi ta

end ikkagi üles ajama, sest tema Kaksikute tähtkujust püsimate naine poleks seda sallinud. Õhumärgi inimesed oli Vähi tähtkujust Karli jaoks vastikult aktiivsed ja sobimatud.

Alati reibas ja energiline Rita Kaarma ei sallinud voodis logelemist. Naine, kes ei leidnud endal olevat mitte ühtegi teadaolevat puudust, tõusis alati vara, et minna tööle või hakata kodus toimetama. Ta oli tegus eesti naine, kes tundis vastutust teatud asjade tegemise ees. Tööl käimine ja Kaarmate pere elu korraldamine olidki tema elu mõtteks. Rita toimekus ja tragidus, mis kunagi võlusid, ei köitnud enam Kaarmat, pigem häirisid. Uusi positiivseid jooni polnud Karl aga oma kaasas enam avastanud. Ei naiselikku hellust, hoolivust, mõistmist ega tähelepanu, erootikast rääkimata. Peale ühise kooselu ja majandamise ei sidunud neid suurt miski – ei kirk, lapsed ega lapselapsed, ei raha ega ühine äri, ei hobid ega huvid. Isegi mitte hingesugulus või sarnane meelelaad.

Miks nad siis üldse koos elasid? Karl Kaarma oli sellegi küsimuse üle palju mõelnud ja arvas, et asja kestmise aluseks võis olla teatud harjumus ja rutiin, mingi isemoodi saatusega leppimine. Nad ei teadnud ega osanudki teistmoodi olla. Nõukaaja inimestena, lahutus oli siis harvaesinev nähe, ei tulnud viimane neile isegi pähe. Kaasajal oli lahutusi muidugi märksa enam. Paljud ei abiellunudki, vaid elasid niisama koos. Aina hoolsamalt uuriti horoskoopide klappi. Aga nemad? Milleks neile nüüd lahutus, kui nad olid olnud paar nii kaua? Liiga hilja oli vist kõige selle peale mõelda. Ja otseselt polnud ju häda ka midagi, milleks kurta? Mis sest, et nende suhtest puudus harmoonia? Enamusel ju puudus, aga ikka elati edasi. Vaevalt neil eraldigi parem oleks, kõik need olmemured, pikad pimedad talveõhtud ja üksindus... Alguses oli neilgi tõmme ja kõik muu, mis armastava paari suhtes vajalik, ju ometi olemas olnud. Probleem oli pigem selle kadumises, mitte puudumises. Kuhu küll kõik lilled jäid? Ent praegu näisid vaid inerts ja harjumuse jõud olevat need kaks tugisammast, mis Karli ja Rita viletsavõitu abielu veel püsti hoidsid.

Lisaks kõigele muule olid ühiskonnas muutunud ka naise ja mehe rollid. Naised käisid meestega võrdselt tööl ja pereski oli sageli tugevamaks pooleks hoopis naine. Naine oli kaasajal tegijam kui mees. Uus matriarhaat polnud enam kaugeltki uimane uitmõte või mõne europarlamendis sooja koha peal istuva feministi ideoloogiline pettekujutelm, vaid sulaselge reaalsus, moodsa ühiskonna igapäevaelu. Naised otsustasid ja määrasid elus kõiki tähtsaid asju ning meestel polnud sinna midagi parata. Kes leppis olukorraga ja lõi käega, kes kippus käratsema ja asja vastu võitlema. Paljud jäid vallalisteks, mõned eraldasid üksindusse või otsisid pääseteed meestevahelisest armastusest.

Karl oli pigem olukorraga leppijate killast. Kuigi nõukogude aeg rõhutas võrdõiguslikkust nii sootsiumis kui ka peres, olid toonased soorollid pigem patriarhaalsed ja konservatiivsed. Kaarma oli perekonna-pea ja vastutaja, tahtis ta seda või mitte. Uus aeg aga tõi kaasa ootamatuid pöörded ja lõi kaardid segi. Millal täpselt püksid Rita jalga libisesid, seda Kaarma ei mäletanud, ent viimase viieteistkümne aastaga oli olukord nende peres kardinaalselt muutunud. Rita, kes tõi koju peamise sissetuleku, oli ilmselgelt muutunud uueks perepeaks! Nii pidigi Karl oma uuele kodusele liidrile alluma. Lisaks sisaldas see "allumine" tükikese uut tüüpi mehelikku hirmu tegusa emase ees, kes ise asjadega hakkama sai ning lisaks veel teisigi toitis. Seetõttu pidigi ta tõusma koos naisega vara ja mitte süngi logelema jääma, samuti tegema hädatarvilikke kodutöid ja koristama. Karlil olnuks endalgi piinlik magama jääda kui naine tööle läks, sest ta oli loomult pigem vastutustundlik ja aus mees kui labane ärakasutaja. Õrnahingeline kirjamees pödes muutust väga. Eriti pelgas ta Rita kurja ilmet ja salvavaid repliike oma seisundi kohta. Aga mida sai Karl sinna parata, kui elu selliseks oli kujunenud? Kapitalism, mis viis naised tööturule, ei pakkunud samas piisavalt võimalusi kõigile. Sugu ei omanud enam nii suurt tähtsust. Kellel tööd parajasti oli, see seda ka tegi, olgu ta siis naine või mees. Seda enam kriipisid Rita teravad märkused tema kasina panuse üle pere sissetulekusse valusalt hinge. Mõistmatu naine! Karl keetis kohvi, nad jõid seda koos ja siis saatis ta Rita tööle. Peale seda jäi Kaarma pikkadeks päevadeks oma ahastava üksinduse ja sundmõtete küüsi. Mõnikord kui tervis ja tuju parem, üritas temagi reibas olla. Ta koristab ja tegi kodutöid, mõnikord luges või töötas veidi oma asjade kallal. Enamasti oli tuju kehv ja nii ei teinud ta suurt midagi, pigem oleskles järjekordse päeva õhtusse, kuni Rita ükskord kompsudega töölt koju jõudis ning taas kaasale seltsi pakkus. Soliidses eas Karl tundis end seetõttu vahel nagu poisike, kes ema koju ootab.

Miks ta ometi ei muutnud seda ebameeldivat seisundit, taolist alanavat poolsurnud olekut? Miks ta midagi ette ei võtnud? Jah, ta oli oma probleemide ja hingehädade tõttu karjääri instituudis ammu lõpetanud ega kirjutanud enam aastaid. See selleks, aga ta võinuks ju niisamuti kuskile mõne lihtsa ameti peale minna näiteks R-kioskisse müüjaks, abitööliseks, garderoobionuks, kojameheks, valvuriks... Kuid see tema autunne ja ego, too napakas eneseuhkus... – oli ta ju kunagine rahva poolt palavalt armastatud kirjanik, Kirjanike Liidu liige, – ei lubanud seda teha. See oli välistatud! Mõelda vaid, kui ta kuskil lihtsa koha peal kellelegi vahele jäänuks! Milline häbi, hullem kui surm! Pealegi pelgas ta inimesi ja mingi tööotsa leidmine nõudnuks teatud ettevõtlikkust. Karl oli aga